

De Passie van: Tonko Ufkes

In het Westerketiers klinkt het zachter

Door Jibbo Poppen

„Wij bennen hier op e Leek”. Een onvervalst stukje ‘Westerketiers’, de taal van het westelijk deel van de provincie Groningen, uitgesproken door dichter Tonko Ufkes. ‘Op e Leek’, dat is ‘in Leek’. Ufkes geeft sinds 14 maart in die plaats de cursus ‘Heur es aan’, bestaande uit twaalf lessen in de taal en de cultuur van het Westerkwartier. ‘Heur es aan’ kent in andere delen van de provincie al een redelijk lange geschiedenis. Het Westerkwartier moest het er tot nu toe zonder stellen. Nu kunnen belangstellenden daar zich ook bekwamen in deze kleinste variant van het Gronings.



▲ Tonko Ufkes zit er als docent ontspannen bij.

Foto: Omke Oudemans

Nee, schrijven kan ik het niet. Spreken evenmin. Ik ben veel te bang dat het helemaal niets wordt. Daarom luster ik liever”, zegt Ellen Bourgonje uit Marum, presentatrice van Radio Noord en een van de vijftien deelnemers, die zich op de wekelijkse cursusavond verzameld hebben in het ‘kooklokaal’ van scholengemeenschap De Lindenstein in Leek. De cursus in Leek is een zogenoemde ‘try-out’, een probersel. De initiatiefnemers willen eerst eens kijken of zo iets aanslaat in dit deel van de provincie.

De cursus ‘Heur es aan’ werd jaren geleden ontwikkeld door ondermeer Gré van der Veen, de Groninger schrijfster uit

Veendam. Het is de bedoeling om deelnemers meer kennis bij te brengen van de Groninger taal én cultuur. Ook de dichters uit het Westerkwartier, zoals Reinder Willem Hiemstra, Sape Zwama, Egge Wieringa en Are Meijer komen ter sprake. Evenals bekende en minder bekende episodens uit de Westerkwartierse geschiedenis. Zo komt ook Yje Wijkstra uit Doezum, die in 1929 vier politiemensen, die zijn geliefde Aaltje wilde arresteren, doodschoot, voorbij.

Tonko Ufkes (42), leraar geschiedenis en dichter in de streektaal van het Westerkwartier, bewerkte de bestaande cursussen voor gebruik in dit deel van de provincie. Hij kreeg daarbij hulp van het Bureau Groninger Taal en

Cultuur van Siemon Reker. Met steun van het Regionaal Cultureelplan Westerkwartier kon de cursus in Leek beginnen. De deelnemers betalen 165 gulden cursusgeld.

Docent Ufkes overhoort de cursisten eerst hun huiswerk. Ze kregen een week geleden de opdracht om in hun beste Westerketiers een verhaaltje of gedichtje te schrijven. De meesten kweten zich op creatieve wijze van deze taak. Ze vertrouwen vooral jeugdherinneringen aan het papier toe. „Het gaat bij zo’n opdracht niet om het schrijven van een stuk literatuur. Het mag gewoon een verhaaltje zijn”, zegt Ufkes nog eens, als de eerste cursist haar creatie voorleest.

Daarbij doet zich meteen het

probleem voor dat het Westerketiers een kleine variant is van het Gronings. „Aan het Groninger zakwoordenboek van Siemon Reker heb ik niet veel gehad. Er komen bijvoorbeeld maar weinig woorden in het Westerketiers in voor”, zegt een cursiste. Zij ging bij het vinden van de woorden maar af op eigen herinneringen en haar intuïtie. Ook in de westelijke variant van het Gronings (in het Westerketiers is menigmaal de Friese of de zachte Drentse tongval te horen.) laat de invloed van het ‘Hollands’ zich gelden. „Onder invloed daarvan worden de woorden steeds ‘netter”, zegt Ufkes. Het Nederlandse woord ‘poosje’ wordt in de streektaal ‘pooske’. Ufkes: „Terwijl het eigenlijk ‘schofke’ of ‘tiedje’ zou moeten zijn.”

Het zakwoordenboekje van Reker komt ook de Westerkwartierders van pas. Althans, zou dat moeten zijn. Want ondanks de varianten in het Gronings is er een vaste spelling van bepaalde woorden, zo vindt Ufkes. „Spelling is een afspraak. Je moet die afspraak echter wel willen begrijpen. Daarbij is taal altijd in beweging. Het is geen technische natuurkunde.” Als opgave voor de volgende keer krijgen de cursisten een gedicht in het Zuid-Afrikaans mee. Dat mogen ze in het Westerketiers vertalen. Opdat nog eens duidelijk wordt dat een taal nooit op zichzelf staat. Ook al komt die slechts voor in een klein gebied als het Westerkwartier. De cursisten togen tevreden huiswaarts. Ze zullen hun best weer doen.